

РОЗВИТОК ВОДНОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

*М. З. Гамкало, О.Ю. Бордун**Львівський національний університет імені Івана Франка*

Проаналізований природно-рекреаційний потенціал західного регіону України в аспекті організації водного туризму. Встановлено головні об'єкти водного туризму, та особливості їх подолання. Наведено конструктивні особливості окремих плавзасобів.

Ключові слова: водний туризм; ріки; плавзасоби; рафтинг.

Вступ. З кожним роком зростає популярність активного туризму, що зумовлюється потребою сучасної людини у відпочинку в природних не урбанізованих територіях. Такий вид туризму дозволяє отримати кардинально нові враження, позбутися нервового перевантаження, підвищити стійкість організму до нестандартних ситуацій, вдосконалити фізичний стан.

Західний регіон України характеризується наявністю густої гідрографічної мережі, що є передумовою організації водного туризму. Урізноманітнює сплави наявність гірських і рівнинних рік, частина річок досліджуваного регіону у верхній течії мають вигляд типової гірської річки (Дністер).

Попередній досвід. Перші публікації стосовно організації водного туризму з'явилися в середині минулого століття, значну увагу в них зосереджено на особливостях сплаву на плотах і байдарках [3, 5, 6, 7]. В 1973 р. було видано перелік водних маршрутів Європейською частиною СРСР [1]. На даний час актуальними є наукові публікації Ю. Н. Федотова, Ю. В. Щура, А. Д. Каліхмана [4, 8, 9].

Мета нашого дослідження – встановити особливості розвитку водного туризму в західному регіоні України.

Постановка завдання. Проаналізувати природно-рекреаційні ресурси даної території, та їх використання у водному туризмі. Описати головні водні артерії та особливості проходження водних маршрутів; особливості конструкції окремих плавзасобів.

Виклад основного матеріалу. Даний матеріал нагромаджений під час польових досліджень працівників кафедри туризму Львівського національного університету імені Івана Франка, які проводилися протягом 2009-2010 рр. на ріках: Черемош, Дністер, Прут і Тиса.

Водний туризм є різновидом активного туризму, до якого зараховують масові тривалі водні подорожі на туристичних суднах (гребних розбірних байдарках, катамаранах, плотах) з метою відпочинку, пізнання природних, етнографічних, культурних особливостей прилеглих територій. Згідно спортивної класифікації, водні маршрути класифікуються категоріями складності від 1

(найлегшої) до 6. Спортивний водний туризм передбачає обов'язкову реєстрацію і класифікацію маршруту, оформлення дозвільних і звітних документів у маршрутно-кваліфікаційних комісіях і в контрольно-рятувальних службах, участь у змаганнях на кращий маршрут, присудження розрядів, звань і т.д.

Значною популярністю характеризуються також некатегорійні маршрути, які не вимагають попереднього туристичного досвіду, а також відповідної фізичної підготовки. За останні два роки на туристичному ринку України з'явилася значна кількість пропозицій комерційних сплавів (рафтингу), в даному випадку від учасників не вимагається: наявність попереднього досвіду, спорядження, продуктів харчування.

У водному спорті найпоширенішими є два засоби сплаву, які за своєю суттю протилежні один одному: каяк і рафт. Каяк – невелика одномісна (двомісна) байдарка, зроблена, як правило, з міцного поліетилену, здатного витримувати значні навантаження та удари об каміння.

Рафт у буквальному перекладі з англійської означає „пліт”. Це спеціально укріплений човен з круглими надувними бортами, придатний для сплаву бурхливими водами. Основне його призначення – комерційний сплав туристів, тому рафти, досить великі, розраховані на 8-12 осіб.

Катамаран складається з двох надувних балонів, з'єднаних між собою за допомогою міцного металевого каркасу, дана конструкція збільшує стійкість судна (на відміну від каяка), частково зменшивши його маневреність. Катамарани призначені для парного сплаву, тобто кількість гребців на кожному балоні має бути однаковою. Найтипівіші варіанти розраховані на 4-6 осіб.

На даний час збереглося мало туристичних груп, які здійснюють водні походи на дерев'яних плотах, що зумовлено значною трудомісткістю побудови, вимагає навиків столярної роботи (робота з сокирою, пилою), складністю управління плавзасобом. Дерев'яний пліт може використовуватися в самодіяльному туризмі на рівнинних річках. Протягом польових досліджень на р. Дністер (серпень 2009р.) було побудовано і

апробовано дерев'яний пліт розміром 3'6 м., який був споруджений членами команди протягом 5 год. На побудову плота затрачено 1,2 м³ дерева: 0,6 м³ дошки (30мм) довжиною 6 м.; 0,2 м³ дошки (20мм) довжиною 6 м.; 0,2 м³ бруса (100'100мм) довжиною 6 м.; 0,2 м³ бруса (50'50мм) довжиною 6 м.

Необхідною складовою плота є тент, розміром 7'4 м. Для кріплення дерев'яних конструкцій необхідно: 3 кг цвяхів (90 мм), 6 болтів (120 мм), 60 шт шурупів (45 мм). Для кріплення тенту і прив'язування 9 автомобільних камер (R-260) використано 100 м шнуру (Ж 3 мм); для швартування – 30 м шнуру (Ж 10 мм). Допоміжним судном обрано надувний 2-місний човен, який використовувався під час радіальних маршрутів.

За умов організації самодіяльних сплавів вимагається чіткий підбір групового та індивідуального спорядження. З групового спорядження використано: два намети, сокиру, молоток, насос, ножівку, ремонтний комплект для автомобільних камер, викрутку, розвідний ключ, аптечку, карти місцевості, бортовий журнал, GPS-приймач, ліхтарик, засіб від комарів; кухонний набір: сковорідку, два казанки (на 5 і 2 л), два розбірних столика, газовий пальник (Kovea) з трьома балонами по 450 г., кухонний набір. З індивідуального спорядження варто виділити: наплічник, спальник, туристичний килимок, гігієнічні засоби, кружка, ложка, миска, ніж, рибальські снасті, фотоапарат, штатив, запасні батарейки, блокнот, ручка, сірники, запальничка, рятувальний жилет; відповідний одяг і взуття. Значна частина спорядження має бути герметично упакована.

На рух судна впливають в першу чергу неоднорідність швидкості потоку, що пов'язане з нерівностями дна, берегів, а також камені і виходи корінних порід в руслі. В туристичній класифікації перешкод найпоширенішими є: перекати, водоспади, пороги та шивери. Основною характеристикою річки є ухил, вимірюється у метрах на кілометр. Похил впливає на швидкість ріки, і як наслідок, рівень складності її проходження.

Найцікавішими для сплаву й відомими серед туристів є річки району Свидовецького та Чорногірського хребтів. Тут протікають Прут, Чорний Черемош, Білий Черемош, Чорна Тиса – повноводні весною, з великим ухилом та швидкістю.

Більшість маршрутів з водного туризму (каяки, рафти) річкою Чорна Тиса починаються з с. Ясеня або с. Чорна Тиса (Рахівський район). Чорна Тиса є правою притокою Тиси, довжиною 49 км, бере початок на північно-східних схилах Свидовецького масиву. Похил річки 16 м/км, долина каньйоноподібна, шириною 20-600 м., характеризується наявністю значної кількості

порогів. Перша порожиста ділянка річки біля села Чорна Тиса невеликої довжини – близько двох кілометрів, містить три складні пороги. В залежності від рівня води, ці пороги можна подолати на каяку та катамарані, більші плавзасоби не пройдуть. Пороги вимагають ретельної розвідки, страхування з берега та злагоджених дій всієї команди.

Каньйон р. Тиси – середнього рівня складності, зручний для організації багаторазового сплаву, оскільки паралельно ріці проходить автомобільна дорога. Одним із мінусів сплаву каньйоном Тиси є велика кількість сміття техногенного походження у річищі та на берегах, а також відсутність зручних місць для ночівлі.

Дністер – друга за величиною ріка України, бере початок на північно-східних схилах Карпат біля с. Вовче Турківського району Львівської області і впадає в Дністровський лиман Чорного моря західніше Одеси. Дністер протікає територією декількох областей України і східної частини Молдавії (ділянка довжиною 600 км). Довжина ріки – 1362 км., нахил – 0,56 м/км., загальна площа басейну 72,1 тис км². Русло звивисте, особливо чітко меандри простежуються після м. Галич, нижче за течією. У верхній частині до м. Самбора має вигляд типової гірської ріки (часті перекати, пороги), яка протікає вузькою долиною зі скелястими берегами. Ширина русла у верхів'ї – до 40 м, у рівнинній частині – 100-240 м, ширина заплави досягає 8-16 км [2. – С.312].

Більшість водних маршрутів Дністром починаються нижче м. Галич., розраховані від одного до семи днів. Швидкість течії нижче м. Галич є різною від 2-5 км/год, до 7 км/год в окремих ділянках Дністровського каньйону. Нижче м. Хотин знаходяться два великих водосховища – Новодністровське та Дубосарське внаслідок чого швидкість течії значно зменшується. Живлення Дністра переважно снігове і дощове. Оскільки танення снігу та інтенсивність атмосферних опадів в Карпатах відбувається нерівномірно, паводки на Дністрі бувають протягом року. За умов організації сплавів використовують також притоки Дністра: Стрий, Свіча, Серет, Збруч.

Найбільше насичені атракційними об'єктами водні маршрути, які пролягають Дністровським каньйоном – в долинах Дністра та його приток відслонюються потужні комплекси осадових товщ від наймолодших (антропогенових) і до найдавніших (силурійських) відкладів палеозойської ери. Каньйон починається в районі містечка Нижнів Івано-Франківської області унікальним відслоненням юрського періоду, а закінчується поблизу села Трубчин Борщівського району Тернопільської області найбільшим у світі відслоненням силурійських порід. Досліджувана територія

відома унікальними історико-архітектурними об'єктами, печерами і водоспадами.

Прут – ліва притока Дунаю загальною довжиною 967 км, на території України (Івано-Франківська, Чернівецька області) – 272 км. Площа басейну 27,5 тис. км² [10]. Витоки знаходяться на схилах г. Говерла. У верхів'ях до смт. Делятин має вигляд типової гірської ріки, зі стрімким правим берегом, місцями поперечний профіль русла має вигляд урвища.

Річка використовується для сплаву в умовах середньої або високої води на ділянці від Ворохти до Яремчі (довжина близько 30 км). На даному відрізку зустрічаються пороги середньої складності, зокрема Триступінчатий в кінці Ворохти, Водоспадний біля с. Микуличин, косий між Микуличином та Яремчею. Найскладніше місце – Яремчанський каньйон довжина якого складає два кілометри. Даний відрізок маршруту починається в Яремчі біля турбази “Туцульщина” на правому березі і закінчується через 200-300 метрів після водоспаду Пробій біля автомобільного моста через ріку. Проходження даного маршруту передбачає майже без зупинок, долати складні пороги, зокрема Прикарпатський, притиск Довбуша, і водоспад Пробій, який має висоту близько 8 метрів та кут нахилу 45 градусів. Біля с. Ямна також є траса водного слалому (2 км).

Черемош – є правою, найбільшою притокою Прута довжиною 80 км. Похил річки становить 3,3 м/км, загальний перепад висот 280 м. Площа водозбірного басейну 2,6 тис км² [11]. Для Черемоша характерним є бурхливий весняний паводок внаслідок танення снігів в горах весною і на початку літа. Рівень води за таких умов може підвищуватися до 2 м. Утворюється внаслідок злиття Чорного і Білого Черемоша біля с. Устеріки. Тече територією Верховинського, Косівського, Снятинського районів Івано-Франківської області та Вижницького, Путильського, Кіцманського районів Чернівецької області.

Більшість комерційних турів та самодіяльних маршрутів даною річкою проводяться з квітня по травень. Тури розраховані від одного до чотирьох днів, протягом яких початківці освоюють навички

самостійного сплаву на байдарках, каяках і рафтах, долають найскладніші пороги: “Дземброня”, “Дідів Лікоть”, “Біла Кобила”, “Гучок”, “Гук”. Найцікавіші водні маршрути прокладені починаючи від с. Зелене (Шибене) до с. Красник Верховинського району.

Висновки. Природні умови і ресурси досліджуваної території сприяють розвитку водного туризму. В даному регіоні наявна густа мережа водних артерій, від типово гірських – до рівнинних річок, що дозволяє використовувати за умов організації водного туризму плавзасоби різної конструкції. Найскладнішими для сплавів є ріки: Чорний Черемош, Чорна Тиса і Прут. На даних ріках для сплавів використовують каяки, катамарани і рафти. В нижній течії Дністра, нижче м. Галич наявні умови, які дозволяють використовувати всі типи плавзасобів. При організації сплавів необхідно зважати на небезпечні погодні явища (гроза, град, зливові дощі), а також на рельєф (морфологію) дна. Проходячи під мостами треба зважати на можливу наявність у воді залишків будівельних матеріалів (залізобетону, арматури, дротів), а також стовбурів дерев, які залишилися з часу повені (паводку).

Список використаної літератури:

1. Водные маршруты СССР. Европейская часть. – М.: ФиС, 1973. – 114с.
2. Географічна енциклопедія України: т.1. / Під ред. О.М. Маринича. – К.: Українська енциклопедія, К.: 1989. – 416с.
3. Григорьев В., Штовба Ю. Сложные походы на байдарках. М.: ФиС, 1971. – 151с.
4. Калихман А. Д., Колчевников М. Ю. Спортивные походы на плотах – М.: Физкультура и спорт, 1985. – 128 с.
5. Потемкин И. Спортивный сплав на плоту. – М.: ФиС, 1970. – 89с.
6. Пржиемский Ю. Плот в туристском путешествии. – М.: ФиС, 1961. – 132с.
7. Страхов Ю. М. Надувные лодки в туристском путешествии. – М.: ФиС, 1972. – 91с.
8. Федотов Ю. Н. Востоков И. Е. Спортивно-оздоровительный туризм. – М.: Советский спорт, 2004. – 328с.
9. Щур Ю. В., Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм. – К.: “Альтерпрес”, 2003. – 232с.
10. www.uk.wikipedia.org/wiki/Прут
11. www.uk.wikipedia.org/wiki/Черемош

М. З. Гамкало, О. Ю. Бордун. Развитие водного туризма в западном регионе Украины. Проанализировано природно-рекреационный потенциал западного региона Украины в аспекте организации водного туризма. Установлены главные объекты водного туризма, и особенности их преодоления. Приведены конструктивные особенности отдельных плавсредств.

Ключевые слова: водный туризм; реки; плавсредства; рафтинг.

M. Hamkalo, O. Bordun. Development of water tourism in the western region of Ukraine. Natural and recreational potential of the western region of Ukraine in terms of water tourism are analyzed. The objects of water tourism and peculiarities of their use are determined. The structural features of particular means of water transportation are discussed.

Key words: boating; river; boats; rafting.